

Nachtzeilen, een mystieke ervaring

Er wordt meestal overdag gezeild om tegen de avond een ligplaats op te zoeken, terwijl het 's nachts varen zo bijzonder is. Je moet het hebben meegemaakt om het te begrijpen. Wat is de geschiedenis van het nachtzeilen, als wedstrijd en als romantisch tijdverdrijf? Door: **Simon Schermerhorn**

's Nachts zeilen is een unieke ervaring voor je zintuigen. Je ziet in het donker minder zodat de oriëntatie op het beperkte licht van bijvoorbeeld lichtboeien en een vuurtoren een uitdaging is. Het geluid van de wind langs een rietkraag, kabbelend water of golven is 's nachts echt anders dan overdag. Dit wordt natuurkundig verklaard in het boek *Hoor je beter in het donker?* van prof. Jo Hermans. Het heeft te maken met de temperatuur boven het water. Een heldere sterrenhemel maakt het nachtzeilen helemaal indrukwekkend.

Spelevaren

Op het eiland Marken was de charme van het nachtzeilen al voor 1862 bekend met de traditie van het 'spelevaren': 'jongelieden tuigen de binnenschuitjes en kubbooten op en gaan met het meisje hunner keuze in de maneschijn zeilen. Zo wordt menig 'slagge omgemaakt'.

Het aantal berichten over de romantiek van het nachtzeilen is echter beperkt. Veel verder dan een advertentie voor een avontuurlijke nachtzeiltocht met kampvuur op Loosdrecht of een nachtelijke wadden-zeil-zwerftocht op een tweemastklipper komt het niet. Dagblad *Trouw* doet in 1995 verslag van het nachtzeilen door twaalf cursisten van zeilschool Rufus met het skûtsje *Trouwe Hulp*: 'Zeilen in het donker is zoeken naar een gevoel dat op de overvolle Friese meren overdag niet te vinden is. Dan varen hier zes zeilboten en motorjachten per vierkante meter' overdrijft de schippersmaat. 'Alleen 's nachts kun je het Sneekmeer helemaal voor jezelf hebben. Je moet het hebben meege-

maakt. Pas dan begrijp je de kick, kijkend naar de sterrenhemel en de silhouetten van de metershoge zeilen van de *Trouwe Hulp* die daar majestueus tegen afsteken'.

In het jeugdboek *Zeilen in de nacht* uit 2002 speelt romantiek de hoofdrol. Tijdens een zeiltocht in het donker wordt er voor de eerste keer gekust. Daarna raakt men op lagerwal maar het loopt gelukkig goed af. Ondanks die romantische aspecten werd van het nachtzeilen vrijwel overal een wedstrijd gemaakt.

Nachtzeilen met het skûtsje *Trouwe Hulp* in 1995.

(Foto: Harry Cock)

Nachtzeilen Zuiderzee & IJsselmeer

De eerste nachtwedstrijd wordt in 1908 georganiseerd door de 'Academische Jachtclub'. Het is 'een voor Holland geheel nieuw soort wedstrijd' waarbij de route Amsterdam-Urk-Pampus-Amsterdam, of omgekeerd, gezeild wordt.

Het grote jubileumboek van de KNZ&RV geeft informatie over de nachtwedstrijden die in de periode 1919 tot en met 1976 zijn georganiseerd: gezien het belang van navigatiekennis werd het bijhouden van een adequaat scheepsjournaal onderdeel van de wedstrijd. GPS bestond nog niet, er waren maar een paar verlichte boeien en tot 1932 had men te maken met eb en vloed. Er werd gestart ten oosten van Marken, via het Krabbersgat en een boei ten noorden van het Enkhuizergat naar de zuidkant van Urk, dan rond de gaston van het Roggebot en terug naar het Buiten IJ.

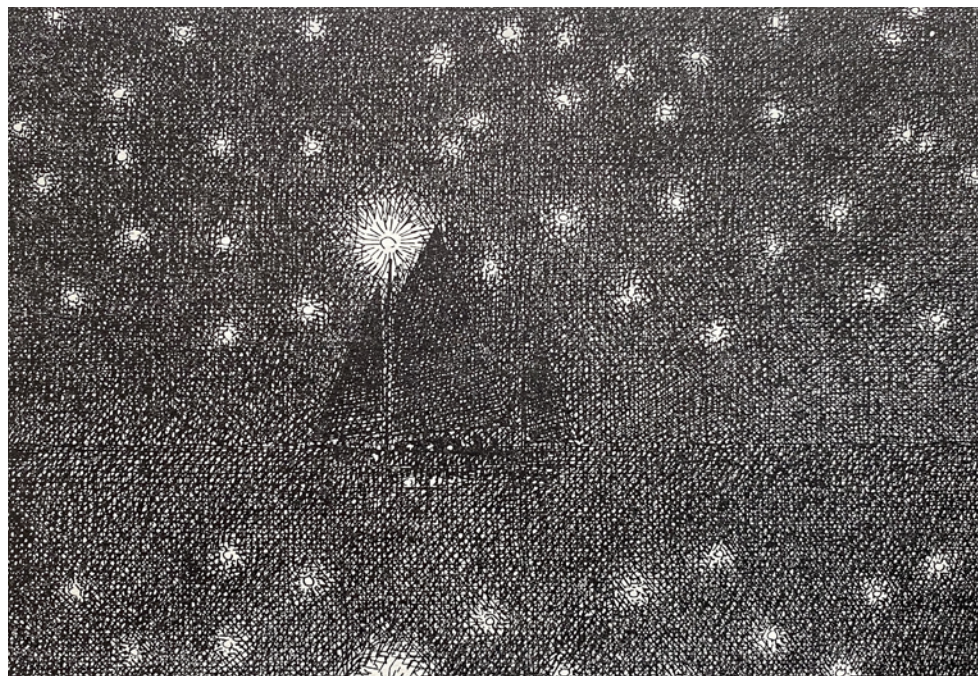
In de nachtelijke passage in het Krabbersgat was het goed uitkijken tijdens de wedstrijd. Het aantal deelnemers varieerde van tien tot twintig met een uitschieter naar 24 in 1937. Om gemopper na de wedstrijd te voorkomen werd er gebruik gemaakt

Knipsel: Nachtzeilwedstrijden op het Schildmeer

(Bron: Nieuwsblad voor het Noorden 17-8-1933)

Pentekening van H.C.A. van Kampen (1881-1946): De yawl *Halve Maen* op een spiegelgladde Zuiderzee tijdens een heldere nacht zonder maanlicht

boven: Nacht-zeilwedstrijd Schildmeer een noviteit.
(Bron: Nieuwsblad van het Noorden 21-8-1933)

rechtsboven: Nachtzeilen Veenhoop: 'Wie is de winnaar?'
(Bron: Leeuwarder Courant 19-6-1973)

midden: Nachtzeilen in Grouw: 'Zúlke hoge golven?'
(Bron: Friese Koerier 31-7-1968)

onder: Striptekenaar J.D. van Exter laat in 1968 in het Parool 'Brommy en Tommy' nachtzeilen.
(Bron: Parool 6-7-1968)

van uitleggers: schepen die als boei en tegelijkertijd controlepost functioneren.

De editie 1927 van de jaarlijkse KNZ&RV-nachtwedstrijd verloopt onstuimig:

'de weersgesteldheid was den deelnemers gunstig geweest, totdat Zondagmorgen tegen half negen plotseling, opgedreven door zware hagelbuien, de wind zienderoogen in kracht toenam en een loeiende storm binnen 5 minuten tijds de rustige Zuiderzee in een wilde en onstuimige kokende massa herschiep. In de loop van de dag bleek gelukkig dat er geen ernstige ongelukken te betreuren vielen.'

In 1929 is een dikke mist de complicerende factor. Hoofdredacteur H.C.A. van Kampen schrijft in 1931, aan boord van de winnende *Lucretia*, een verslag in 'zijn' *Waterkampioen*.

'Le Mans'-start

Bij de nachtwedstrijd van 1932, de eerste wedstrijd na de afsluiting van de Zuiderzee is de *Quo Vadis* van Eduard Lehmann het startschip. De *Frida* van Ernst Crone werd in volgende jaren als startschip gebruikt bij de strijd om de IJsselmeerprijs. 'De startprocedure van de nachtwedstrijd was heel bijzonder: de deelnemers lagen met gestreken zeilen voor anker, nabij de startlijn in de buurt van Pampus. De bemanning moest tot het startschot

benedendeks blijven. Dan naar buiten, zeilen hijzen en wegwezen. Een soort 'Le Mans'-start, zoals bij de autoraces.'

In de uitslagen staan diverse beroemde schepen en schippers, zoals in 1947 toen diverse deelnemers de strijd moesten staken door de harde wind en regen: winnaar wordt E.G. 'Ricus' v.d. Stadt met de *Trial*, een tweede plaats is voor Baron 'Wim' van Hoëvell met *Kortjakje* en de derde plaats voor de *Tulla* van Simon de Wit. In latere jaren staat Cees Bruynzeel regelmatig in de uitslagen. De nachtwedstrijden zijn een mooie training voor zeilers die de ambitie hebben om aan langere zeezeilwedstrijden deel te nemen.

Vanaf 1950 wordt de opzet gewijzigd: De wedstrijd duurt dan zestien uur, waarbij de deelnemers verschillende trajecten zeilen en een zo groot mogelijke afstand moeten afleggen. De wisselbeker wordt in de editie van 1955 voor de derde keer in successie gewonnen door H.C.M. Merckx met de *Vrouwe Emilia*.

In de laatste Nachtzeilwedstrijd in 1976 halen slechts twee van de achttien deelnemers de finish door buitensporig slecht weer. Inmiddels is de Houtribdijk gedicht. Het Bestuur vindt de zuidkom van het IJsselmeer te klein voor de nachtwedstrijd. Zo komt er een einde aan 56 jaar Nachtzeilwedstrijden van de KNZ&RV.

In 1950 werd in Medemblik al eens een 24-uurswedstrijd op het IJsselmeer uitgeschreven. Omdat slechts twee schepen de finish haalden werd die wedstrijd een mislukking. Vanaf 1965 wordt het alsnog een jaarlijks evenement van de 'Nederlandsche Vereeniging van Kustzeilers' (NVvK) in samenwerking met WSV Bestevaer uit Medemblik, die vanaf 1978 ook de nachtwedstrijd 'De 10 uren van Medemblik' organiseert.

Nachtzeilen op het binnenwater

Vanaf 1933 komt men op het idee om ook op de meren nachtwedstrijden te organiseren.

De journalist van de Gooi- en Eemlander wordt in dat jaar lyrisch over een 'zomernacht op de plassen'

links: Varen bij nacht, van auteur Joachim Schult.
(Uitgeverij Hollandia Watersport, 1986)

rechts: De Frida van Ernst Crone als startschip bij de wedstrijden. (Bron: Fotoarchief KNZ&RV)

tijdens de nachtwedstrijd met veertig deelnemers van de WSV Loosdrecht: 'alle dingen zijn andere wezens geworden dan in het volle gouden zonlicht. Het lijkt of alles een eigen mysterieus leven heeft gekregen'. Deze krant besteed ook aandacht aan latere nachtwedstrijden op de Loosdrechtse plassen. De VVV heeft daar in 1961 en 1962 een nachtzeilrally georganiseerd, waar een jaar later zelfs een 24-uurs-rally van wordt gemaakt. De cryptische opdrachten die de route bepalen zitten dan in een verzegelde envelop. Wie de plassen niet op zijn duimpje kent heeft weinig kans. De formule slaat aan, een jaar later doen honderden zeilers aan de 24-uurs-tocht mee.

Op de Kaag werden ook wel 's nachts wedstrijden gezeild. Dat blijkt uit de informatie uit 1940: de Kaagweek gaat wel door maar ontbloomt van alle franje: 'géén vlagvertoon, avondfeesten en nachtzeilerij'. Café Landman organiseert in augustus 1933 op het Schildmeer een 'Groote Nachtzeilwedstrijd' én een 'Groot brillant vuurwerk'. Het is een noviteit en wordt jarenlang herhaald, na de oorlog tijdens de Schildweek. Het werkt aanstekelijk want vanaf 1934 organiseert Paviljoen 'de Bloemert' op het Zuidlaardermeer nachtzeilwedstrijden met schitterende verlichting. De editie 1949 vraagt veel van het oriënteringsvermogen van de stuurlieden omdat in het laatste deel van de wedstrijd een dikke mist invalt.

Een jaar later probeert de journalist de speciale sfeer te beschrijven: 'Kan het zeilen overdag reeds emotioneel, zeer romantisch en bekorend zijn, wanneer dit 's nachts geschiedt bij een goudgele volle maan, is het eigenlijk niet met woorden te beschrijven'. Ook kwam het voor dat schepen

gediskwalificeerd werden wegens het gebruik van zoeklichten. Tot en met 1968 worden er op de drie meren rond de stad Groningen regelmatig nachtwedstrijden georganiseerd. Daarna meer incidenteel zoals in 1986, bij de open dagen op het Paterswoldse Meer.

Sneek

Ook in Sneek werden vanaf 1933 wel 's nachts wedstrijden gezeild, zoals in 1959 met 53 deelnemers en drie controleposten. De legendarische Regenboogzeiler Jacky de Wilde raakt ondanks de volle maan aan de grond. Het volgend jaar zijn er tachtig schepen ingeschreven, maar de deelname is beperkt door de stromende regen.

In juni 1959 adverteerde WSV 'de Meeuwen' uit Leeuwarden met een nachtwedstrijd in Grouw voor de 30 m², Valken en de 16 m²-streepklassen. Het werd beschouwd als een experiment met medewerking van de Rijkspolitie te water. Het volgende jaar kwam men op het idee om bij het vertrek van iedere klasse een vuurpijl af te steken. De VVV viert in 1963 in Grouw het vijftigjarig jubileum met nachtzeilwedstrijden: 'Het was een fleurig gezicht. De boten varen uiteraard allemaal met verlichting en op het starteiland en bij de huisjes rond het meer wordt veel vuurwerk afgestoken'. Lyts Frisia neemt in de periode 1967-1970 deze traditie over: 50-60 deelnemers in 8 klassen vertrekken onder grote publieke belangstelling door de met schijnwerpers verlichte startlijn.

Tijdens een jubileum in 1973 gaan 34 leden van WSV Drachten-Veenhoop nachtzeilen. Met een 'Le Mans'-start moet men op lager wal proberen op te tuigen en weg te zeilen. Hilariteit als een deelnemer overboord slaat.

Verdrinking

Het nachtzeilen is zeker niet zonder gevaar. In 1960 overleeft op het Heegermeer een Duitse zei-

ler 's nachts ternauwernood dankzij een aanwezig luchtbed. In 1972 verdrinkt er een Duitser op de Ee bij Grouw bij het nachtzeilen en in 1979 een 21-jarige man uit Lopik op het Sneekermeer. Maar de unieke ervaring blijft trekken. *Waterkampioen* hoofdredacteur H.C.A. beschreef het lyrisch:

'De hemelbol met zijn tienduizenden twinkelende, schitterende lichtjes, zette zich onder de horizon voort. Dood-sche stilte heerste alom, ook aan boord van de yawl De Halve Maen: we voelden ons alleen, ver van de aarde in een wereld van louter sterren. Ik zou een dichter moeten zijn, om dit te kunnen beschrijven. Die nacht boven Medemblik was van een bovenmenselijke, een onaardsche schoonheid die ik nooit meer beleven zal'.

Mooi dat Van Kampen ook nog een pentekening heeft gemaakt van deze zeldzame nacht in 1909 of 1910.

TIPS VOOR HET NACHTZEILEN

Een goede voorbereiding is noodzakelijk als je 's nachts gaat zeilen. Verplicht een zwemvest aan is wel het minste, net als de correcte navigatieverlichting. Op binnenwater is een grote zaklantaarn of een hoofdlamp handig om even de oever te belichten voor de oriëntatie. Niet te lang aan vanwege de verblindende werking. Op het internet kun je tips vinden en in 1986 verscheen er zelfs een boek *Varen in de nacht* door Joachim Schult. Hoe dan ook, bij het genieten van de mystiek van het nachtzeilen hoort ook 'safety first'.

Dit artikel is gebaseerd op informatie uit het Jubileumboek van de KNZ&RV (1847-2012) en diverse (maritieme) boeken, kranten en tijdschriften.

**Meer informatie: www.moente.nl/nachtzeilen
Reacties/opmerkingen graag naar : s.schermerhorn@planet.nl**